

Çevrimiçi Şiddet: Bir Siber Zorbalık Alanı Olarak “Potinss” Örneği

Alev ASLAN*
Betül ÖNAY DOĞAN**

Öz

Bu çalışmada, şiddetin bir biçimi olan ve çevrimiçi ortamda sürdürülen “siber zorbalık” konusu ele alınmıştır. Akran gruplar arasında siber zorbalığın nasıl gerçekleştiğini, hangi tekniklerle, kimlere, nasıl ve ne oranda yöneldiğini tespit etmeyi amaç edinen bu çalışma kapsamında “siber zorbalık” meselesi lise öğrencileri arasında bilinen ve kullanılan, paylaşımların anonim olarak yapıldığı “Potinss” adlı aplikasyon üzerinden incelenmiştir. Bu aplikasyonda isimleri bulunan 1034 lise içerisinde 100 lise basit seçkisiz örneklem yoluyla seçilmiş ve bu okullar üzerinden yapılan ön incelemede 7817 konu başlığı ve 36161 iç konu başlığına ulaşılmıştır. Belirlenen yedi zorbalık kategorisi çerçevesinde uygulanan içerik analizi sonucunda, öğrencilerin en fazla hakaret, küfür ve tehdit içeren ifadeleri kullandıkları (5071) görülmüştür. Bu çalışmada n az karşılaşılan zorbalık yöntemi ise resim ve video paylaşımı olmuştur (30). Öğrencilerin genellikle fiziksel ortamda ifade edemeyecekleri şeyleri sanal uzamda rahatlıkla söyledikleri görülmüştür. Aplikasyonun öğrencileri siber zorbalık uygulamamaları konusunda uyardığı gözlemlenmiştir. Ancak bu uyarıların siber zorbalığın önlenmesi konusunda yeterli olmadığı düşünülmektedir. Diğer bir önemli tespit ise okul idarelerinin konuyla ilgili öğrencilere yapmış oldukları uyarıların, yapılan siber zorbalıkları tamamiyle engellemese dahi azalmasını sağladığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, Şiddet, Potinss

Online Violence: The Case of “Potinss” as a Cyber-Bullying Space

Abstract

In this study, the issue of “cyber-bullying” was discussed as a form of violence. Aiming to study how cyber bullying happens within peer groups by investigating the techniques, the agents and the density of the action; cyber bullying is studied among the peer groups through the application called “Potinss”

* Dr., İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, alev.aslan@istanbul.edu.tr

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, bonay@istanbul.edu.tr

which is known and used among the high school students. 100 high schools from 1034 high school listed in the application were selected through simple random sampling and 7817 topic titles and 36161 internal topic titles were reached. As a result of the content analysis applied by determining 7 bullying categories, it was seen that the students mostly used insulting, profane and threatening expressions (5071). The least common form of bullying is image and video sharing (30). It is observed that students easily say things that they cannot express in the physical environment in virtual space. Besides, there are comments that warn students not to apply cyberbullying. However, these warnings are thought to be insufficient to prevent cyberbullying. Another important finding is that school-related warnings of the school administration reduce the cyberbullying, if not completely prevent them.

Keywords: Cyber-bullying, Violence, Potinss

Giriş

Dünyada çok sayıda çocuk cinsel ayrımcılık ve cinsiyete dayalı şiddet, bedensel ceza, savaş ve diğer şiddet biçimleriyle karşılaşmaktadır. Birçoğu aynı zamanda okul bahçesinde yapılan çete şiddetine, silahlı saldırıya, tecavüze, tacize ve kendi akranları tarafından gerçekleştirilen cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmaktadır. Bunun yanı sıra şiddetin yeni bir biçimi olarak özellikle cep telefonları, bilgisayarlar, web siteleri ve sosyal paylaşım siteleri yoluyla gerçekleştirilen siber zorbalık gibi gelişmeler de çocukların hayatlarını olumsuz bir biçimde etkilemektedir.

“Siber zorbalık” tipik olarak başkalarına rahatsızlık ya da zarar vermek amacıyla kişilerin ya da grupların dijital ortamlarda gerçekleştirdikleri davranışlar olarak tanımlanır (Barlet & Chamberlin, 2017, s. 444). Anonim kalma şansının ve gözetim eksikliğinin daha fazla olduğu, mağdur sayısının arttığı, zorbalık üzerine düşünme ve bu sebeple ortaya çıkacak sıkıntıyı maksimize etme oranının yüksekliği, potansiyel olarak daha büyük bir izleyici kitlesinin zorbalığa tanık olduğu siber zorbalık, bahsedilen özelliklerle geleneksel zorbalıktan ayrılır (Boulton vd., 2014, s. 145). Bir diğer önemli husus da siber zorbalığın gençler arasında yaygın bir sorun olmasıdır (Peker, 2012). Yapılan çalışmalar gençler arasındaki siber zorbalığın ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Gençlerin hem saldırgan hem de mağdur olabildiği bu sürecin önlenmesi üzerine yapılan araştırmalar özellikle son on yılda akademik literatürde yerini almıştır (Modecki vd., 2014).

Akran zorbalığına sosyal psikoloji alanında yaklaşan araştırmalar siber zorbalık alanında yapılan çalışmalara yön vermesi açısından önemlidir. Akran zorbalığını kapsamlı olarak ele alan çalışmalara iki örnek vermek gerekirse: Ekşi ve Yaman (2010) İstanbul'da 11-18 yaş arası öğrenim gören 3468 ve öğrenim görmeyen 891 kişinin anket verilerinden hareketle, gençler arasında şiddet eğilimi ve nedenleriyle ilgili önemli tespitlerde bulunmuşlardır. En önemli sonuçlardan biri gençlere göre şiddetin neden gerçekleştiğine dair yapılan tespittir. Gençlere göre şiddetin sebepleri arasında; kız arkadaş/erkek arkadaş sorunu, ekonomik sebepler, insanların yaşama amaçlarının olmaması, insanların keyif almak/deşarj olmak için şiddete yönelmesi, arkadaş etkisi, kendini

ispatlama ya da intikam alma amacı, okuldaki disiplin sorunları ve kanuni cezanın azlığı gibi sebepler sayılabilir. Bahsedilen şiddet sebeplerinden pek çoğunun siber şiddet ve zorbalık için de birer sebep olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kılıç (2016) ise 2014-2016 yıllarında, 14-18 yaş arası 1122 genç ile gerçekleştirdiği çalışmasında şiddetle ilgili pek çok başlıkla birlikte, okulda şiddet algısını da sorgulamıştır. Araştırma bulgularına göre; kız öğrencilerin %36,8'inin ve erkek öğrencilerin %48,8'inin okulda şiddeti, fiziksel şiddetin bir türü olan dayak olarak algıladıkları görülmüştür. Kız öğrencilerin %46'sı ve erkek öğrencilerin %35,1'i okulda şiddeti psikolojik şiddetin bir türü olan sövme, kötü söz, hakaret ve kızma olarak algılamakta ve yine psikolojik şiddet türü olan sert bakış, gruptan dışlama ve söz hakkı vermeme gibi unsurların da düşük oranda okulda şiddet algısı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu çalışma açısından önemli bir diğer bulgu ise gençlerin arkadaş gruplarında var olabilmeye ihtiyacı ve şiddet uygulamaları arasında pozitif bir ilişki bulunduğu tespitidir.

Literatüre bakıldığında, iletişimcilerin “siber zorbalık” meselesinden önce, siber zorbalığın bir türü olduğu “şiddet” konusuna ilgi gösterdikleri görülür. Şiddet konusu iletişim bilimleri ile uğraşan araştırmacılar açısından genellikle televizyon ve şiddet konusu çerçevesinde ele alınmıştır. 1970'lerden günümüze yapılan bu çalışmaların çoğu etki konusuna odaklanmış ve özellikle çocukların ve gençlerin şiddet içeriğinden nasıl etkilendikleri ya da ne tür medya metinlerinin şiddet içeriği taşıdığı gibi meseleleri ele almıştır (Yanıkaya, 2016, s. 17). Bu dönemde yapılan çalışmalar *uyarma etkisi, duyarsızlaşma etkisi, toplumsal öğrenme kuramı, kısıtsızlaştırma hipotezi, Katharisi hipotezi, kullanıma hazırlama, oyalanma ve kaçış etkisi, kişisel ilişkiler, kişisel kimlik ve gözetim altına alma* (Mutlu, 1990; Mutlu, 2005; Oskay, 1971; Uslu, 2000, Dilber, 2014) gibi teoriler çerçevesinde tartışılmıştır. Daha çok televizyon üzerinden yapılan bu tartışmaların yerini günümüzde sosyal medya kullanımı, şiddet ve siber zorbalık bağlamında yapılan çalışmaların (Ulusoy & Bostancı, 2014; Aydeniz, 2012; Korkmaz vd., 2015; Karahisar, 2014; Asrak Hasdemir, 2014; Peker, 2015) aldığı söylemek yanlış olmayacaktır.

Siber zorbalık, sosyal medyanın çeşitli alanlarında olduğu gibi akıllı telefonlarla birlikte aplikasyonlar aracılığıyla da yaşanmaktadır. Bu tür aplikasyonlardan bir tanesi de “Potinss” adlı uygulamadır. “Potinss” uygulaması iki liseli öğrenci tarafından geliştirilmiş bir uygulamadır. “Teneffüslerde oluşan sohbet ortamını aplikasyon aracılığı ile sanal ortama taşımak istediklerini” belirten iki genç aplikasyon üzerinden bu kadar çok sayıda özel bilginin paylaşılacağını düşünemediklerini belirtmişlerdir (Kadüker¹, 2017). Bu uygulamaya dair çeşitli haberler ulusal basında çok kez yer almıştır. Uygulama içerisindeki çok sayıda hakaret ve özel bilgi paylaşımının, öğrenci ve eğitimcileri rahatsız ettiğine ilişkin bu haberler, konuyu bu çalışmanın araştırma konusu haline getirmiştir.

Akıllı telefonlarda kullanılan bir aplikasyon olan “Potinss” içerisinde güncel verilere göre Türkiye’de bulunan 1034 okulun adları bulunmaktadır. Uygulamanın çalışma biçimi şöyledir: Uygulamada bulunan okul isimlerinin tıklanması durumunda, adı geçen liseler ve bu okullara devam eden öğrenciler hakkında yazılan yazılara ve paylaşılan fotoğraflara erişim

¹ Çalışmada Milliyet yazarı Ozan Ömer Kadüker ile iletişime geçilmiş ve Potinss uygulayıcılarına erişim konusunda kendisinden destek alınmıştır.

sağlanmaktadır. Bu erişim için aplikasyona herhangi bir veri (isim, mail adresi vs.) girişi yapılmasına gerek olmadan tüm bu bilgilere ulaşılabilmektedir. Buna ek olarak aplikasyonu indiren kullanıcılar yalnızca yazı ve fotoğraflara erişmekle kalmamakta dilerlerse kendileri de bu mecrada yorum yazma veya fotoğraf paylaşma olanağı bulabilmektedirler. Bütün bu yorumlar anonim bir biçimde gerçekleştirilmekte ve bazı sosyal ağlarda olduğu gibi kullanıcı adı gibi bilgiler paylaşılmamaktadır. Dolayısıyla bu paylaşımların kimlere ait olduğunu bilmek mümkün değildir. Aynı zamanda görüldüğü kadarıyla sisteme bırakılan fotoğraflar ve yorumlar hiç ya da kısıtlı bir editöryel süreçten geçmektedir. Bu durum ise aplikasyon üzerinde çok sayıda hakaret, ifşa, özel bilgi paylaşımı gibi zorbalık türlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu çalışma, merkezine “Potinss” uygulamasını alarak benzer yaş grupları arasında yaşanan siber zorbalığın hangi yöntemler ve ifadelerle gerçekleştirildiği, sıklık oranları ve kimlerin hedef alındığı gibi sorulara yanıt aramaktadır. Bu sayede siber zorbalığın akran gruplar arasında nasıl gerçekleştirildiğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Ayrıca buradan hareketle siber zorbalık konusunun görünürlüğünün artırılması ve konunun daha fazla tartışılır kılınmasını sağlamak metnin bir diğer amacıdır. İçerik analizi tekniğinin uygulandığı bu çalışmada, “Potinss” uygulamasında isimleri yer alan 1034 okul üzerinden tesadüfi örneklem tekniği ile 100 okul seçilmiştir. Bu okulların isimleri altında yayınlanan paylaşımlar *isim takma*, *alay etme*, *ifşa etme*, *küfür*, *hakaret ve tehdit etme*, *fotoğraf ve video yayınlama*, *dışlama* ve *özel bilgi paylaşma* olarak belirlenen yedi siber zorbalık kategorisi baz alınarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın ardından içerikler nicel bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

Şiddet Kavramı ve Çocuklara Yönelen Şiddet

Oxford Dictionary, şiddet kavramını “Fiziksel kuvveti içeren, birine zarar verecek veya hasar vermeyi amaçlayan davranış.” şeklinde tanımlamaktadır (Oxforddictionary, 2017). “Şiddet kişi ya da kişilere yönelik psikik ve/veya fiziksel hasar vermeye yönelik bir cezalandırma eylemidir.” (Çelebi, 2010, s. 12). Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, “Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir kişinin kendisine, bir başkasına, bir grup ya da bir topluluğa uygulanması sonucunda bu şiddete maruz kalanda yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açma ya da yol açma olasılığı bulunması.” durumu olarak tanımlanır (2017).

Aslında şiddete dair iki temel anlayıştan söz etmek de mümkündür. Bu anlayışlardan ilki şiddeti daha minimalist düzeyde tarif eden, “cebir ve zor kullanımı”na atıf yapan şiddet anlayışı iken, ikinci sınıflandırma daha geniş ve kapsamlı olarak şiddeti “ihlal olarak” tanımlamaktadır (Çelebi, 2010, s. 12). Ancak Çelebi’nin de vurguladığı gibi şiddetin bu iki biçimi arasındaki girift yapılanmanın gerçekte böyle bir ayırım yapmayı ne denli güç kıldığı ortadadır. Çünkü şiddet cebir ve zor kullanımını içerebileceği gibi eş zamanlı olarak bir hakkın ihlaline de yol açabilir.

Savaşta silahlı mücadeleye, örgütlü suçlardan ekonomik temelli şiddette kadar genişletilebilecek olan “şiddet” kavramı sınıflandırılırken “yöneldiği grupları” baz alarak da bir kategorilendirme yapmak mümkündür. Bu bağlamda şiddet, kimi zaman kadınlar, kimi zaman azınlıklar ya da çocuklar gibi belli bir grubu hedef alıyor olabilir. Çalışmanın örneklemini

oluşturan çocuklara yönelik şiddetin, Centers For Disease Control And Prevention (CDC) Raporlarına göre, dünyada her yıl 1 milyardan fazla çocuğu hedef aldığı görülmektedir (CDC, 2017).

Çocuklara yönelik şiddet olduğu yerlere göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Unicef, 2013, s. 13):

1. Evde ve ailede şiddet: Fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet içerir.
2. Okullarda ve eğitim ortamlarında şiddet: Şiddet ve aşağılayıcı disiplin yöntemleri, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet ve taciz ile özel okullarda (askeri okullar da dâhil olmak üzere) ve genel okullarda zorbalığı içerir.
3. Kurumlarda Şiddet: Yetimhane, yetiştirme ve diğer bakım evleri, STK barınakları ve engelli çocuklar ve gençler için kurumlar gibi alternatif bakım ortamlarındaki şiddeti içerir.
4. Toplumda ve sokaklarda şiddet: Yasa ile çatışma altındaki çocuklar, çete şiddeti ve organize suçla uğraşan çocuklar ve gençleri içerir. Ayrıca, özel güvenlik görevlilerinin ve ölüm mangalarının tehdidini ve zararlı bazı geleneksel uygulamaları içerir.
5. Çalışma ortamında şiddet: Kaçakçılık (zorla çalıştırma ve cinsel istismar), ticari cinsel istismar (cinsel turizmi kapsar) ve tehlikeli koşullardaki çocuk emeğini kapsar.

Okullarda Şiddet ve Zorbalık

Okulda şiddet ve zorbalığa maruz kalma, tüm dünyada gerçekleşirken, çocukların ve ergenlerin büyük bir bölümünü etkilemektedir. Her yıl yaklaşık 246 milyon çocuk ve ergenin okulda şiddet ve zorbalığa maruz kaldığı tahmin edilmektedir. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) Raporu, 18 ülkede 100.000 gençle gerçekleştirilen bir anket çalışmasına dayanarak, ankete katılanların üçte ikisinin böyle bir şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır (Unicef, 2017, s. 9). Okulda şiddet, bedensel şiddeti, sözlü tacizi, psikolojik şiddeti, tecavüz dâhil cinsel şiddeti ve zorbalıkları kapsar. Okulda yaşanan zorbalık veya şiddet, diğer öğrencilerden kaynaklanabileceği gibi, öğretmenler ya da okul personelinin kaynaklanıyor olabilir. Bu şiddet okulda, okul yolunda veya çevrimiçi ortamlarda ortaya çıkıyor olabilir.

Okul şiddeti ve zorbalığı, çoğu zaman; cinsiyete dayalı şiddet, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına, cinsiyet rol beklentilerine veya toplumsal cinsiyet kalıplarına dayalı veya farklı güç statüsüne dayalı fiziksel, cinsel veya psikolojik zararı içeren şiddetten oluşur. Şiddet cinsiyete dayalı kalıpların tekrarına dayanmakta ve erkek çocuklarının birbirlerini erkek olmamakla itham etmesi ya da kız çocuklarına cinsellik üzerinden hakaret etmelerine yol açmaktadır. Burada erkeklerden belli bazı kalıplara göre davranmaları, genellikle iddialı ve kaba olmaları beklenirken, kadınlara çizilen roller çoğu zaman pasif, korunaklı ve savunmasız olmaları yönündedir Erkek çocukları, kızların cinsel ahlakını veya cinselliğini sorgulayan "sürtük", "lezbiyen" veya benzer terimleri kullanarak kız çocuklarına hakaret edebilmektedir. Güney Afrika'da yapılan bir araştırma, erkek öğrencilerin cinsel taciz ya da suiistimalden şikâyet eden kızlara genellikle lezbiyen dediklerini göstermektedir.

Aynı şekilde, erkekler de kızlara çok fazla saygı gösteriyorlarsa ve diğer kız çocuklarının cinsel tacizine katılmıyorlarsa diğer erkeklerce “gay” olarak adlandırılmaktadır (2013, ss. 112-122). Okulda şiddet biçimi hakkında cinsiyetlere dayalı olarak çeşitli ayrımlardan da söz edilebilir. Özellikle kızların cinsel şiddete daha fazla maruz kalma ihtimallerinin olduğu ve erkeklerin kızlara nazaran daha fazla fiziksel cezalandırmaya tabi tutulduğu düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet kalıpları ve şiddet ilişkisinin yanı sıra bir başka ilişkinin ise sosyoekonomik düzey ve şiddetle karşılaşma arasında olduğu düşünülür. Buna göre özellikle fakir, etnik, dilsel veya kültürel azınlıklar, göçmen ya da mülteci toplulukları veya engelli olanlar da dâhil olmak üzere savunmasız çocuklar ve ergenlerin okulda şiddet ve zorbalıkla karşılaşma risklerinin daha fazla olduğu düşünülür. Okulda zorbalık genellikle tuvaletler, soyunma odaları, koridorlar ve çocukların ve ergenlerin öğretmenler ve diğer okul personeli tarafından daha az gözlem altında tutulduğu oyun alanları gibi yerlerde gerçekleşir. Çevrimiçi ortamda benzer biçimde okul personelinin gözetiminden çoğu zaman uzak bir alan olduğu için burada da şiddet sıklıkla kendini gösterebilmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni (ÇHS) ve diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerini onaylayan hükümetler tarafından benimsenen değerler, çocukların okullarda ve diğer yerlerde şiddetin her türünden korumasını bir yükümlülük olarak ortaya koymaktadır. Şiddetin her biçimini yasaklayan ve caydırıcı ve şiddet olaylarını önlemek için gerekli tüm diğer önlemleri alan yasalar hazırlamak, bu sözleşmeleri imzalayanların yerine getirmesi gereken yükümlülükler arasındadır.

Çocukların maruz kaldığı şiddet şekilleri arasında zorbalık, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, okul bahçesinde mücadele, çete şiddeti ve silahlı saldırı sayılabilir. Teknoloji, internet ve cep telefonları kullanılarak zorbalık için yeni araçlar ortaya çıkmış ve bu durum “siber zorbalık” gibi yeni şartların oluşmasına neden olmuştur.

- **Fiziksel ve psikolojik ceza:** Çocuk Haklarına Dair Komite, “bedensel” ya da “fiziksel” cezayı fiziksel gücün kullanıldığı ve hafif olduğu halde bir miktar acı ya da rahatsızlığa neden olan ceza olarak tanımlamaktadır. Bu şiddet türü çocuklara, elle ya da bir aletle vurmaya (“şapırık”, “tokatlamak”, “şaplak atmak”) içerir. Ancak, aynı zamanda, çocukları tekmelemek, sarsmak veya fırlatmak, çizmek, kıstırmak, ısırarak, saçlarını çekmek veya tokatlamak, kulaklarını çekmek, çocukları rahatsız edici konumda kalmaya zorlamak, yanıklara, haşlanmalara yol açmak veya zorla sindirmeyi de içerebilir.
- **Ayrımcılığa ve cinsiyete dayalı şiddet:** Okullarda bedensel cezanın bazen toplumun tümünde damgalamaya ve ayrımcılığa maruz kalan gruplara ait çocuklara daha şiddetli veya sıklıkla uygulandığını gösteren kanıtlar vardır. Hindistan’da 1998 Temel Kamu Eğitimi Kamu Raporu (PROBE), daha yüksek kast öğretmenlerinin Dalit’teki çocuklara (“dokunulmazlar” veya dört kasttan en düşük olanlar) ve diğer alt grupları eğitilmez ve beceriksiz olarak etiketleyerek onları küçük düşürdüklerini göstermektedir.

Genel olarak, erkeklere kızlara göre daha sık ve daha ciddi bir bedensel ceza uygulanmaktadır, ancak kızlar bu durumdan muaf değildirler. Araştırmalar, Mısır'da, okul çocuklarının %80'i ve kız öğrencilerin %67'sinin okullarda bedensel ceza gördüğünü göstermiştir; Barbados'da görüşülen erkeklerin %95'i ve röportaj yapılan kızların %92'si okulda dayak ya da kırbaçlamaya maruz kaldıklarını belirtmiştir.

- **Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet:** Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet cinsiyet eşitsizliği, stereotip ve sosyal olarak dayatılmış rollerden kaynaklanmaktadır. Kızlara karşı cinsel taciz de dâhil olmak üzere cinsel şiddet, kızları cinsel tercihleri veya cinsellikleri nedeniyle cezalandırmak veya küçük düşürmek arzusuyla motive olabilir. Ayrıca korkutma, aşağılama ve kızları okullarda azaltmaya hizmet eder.
- **HIV ve cinsel şiddet:** Sahra altı Afrika ülkelerinde, 15-24 yaş arasındaki kızlar ve genç kadınlar arasındaki HIV'in ortalama oranı, o yaş grubundaki erkek çocuklar ve genç erkekler arasındaki ortalama oranın üç katından fazladır. Cinsel şiddet giderek daha az çalışılmış olmasına rağmen bu artışların önemli bir faktörü olarak kabul edilmektedir. Global School Based Student Health Survey (GSHS) verilerine göre Namibya'da "kız ve erkeklerin %19'u "Fiziksel olarak cinsel ilişkiye zorlandınız mı?" sorusuna "Evet!" cevabını vermiştir.
- **Zorbalık:** Zorbalık dünya çapında bir sorundur, ancak literatür, çoğunlukla sanayileşmiş dünyayla ilgilidir. 1970'lerde İskandinavya'dan sonra Birleşik Krallık, Japonya, Avustralya ve ABD'de gerçekleştirilen bir çalışma, zorbalığın ve mağdurun özellikleri ile zorbalığa neden olan kişisel ve sosyal risk faktörlerini analiz etmiştir. Zorbalık, diğer şiddet biçimlerinden de ayırt edilir; zira bu, izole edilmiş bir olay yerine bir davranış kalıbını temsil eder (2013, ss. 118-121). Okul çocukları için 2001 yılında Sağlık Davranışı (HBSC) anketi gerçekleştirilmiştir. Bu ankete göre Orta Avrupa ve Doğu Avrupadaki geçiş dönemi ülkeleri, İsveç'te %15'ten Litvanya'da %64'e kadar değişen oranlarda olmak üzere, son iki ay içinde zorbalığa uğradığını söyleyen okul çocuklarının oranı %35'tir.

Zorbalığa uğramanın en yaygın biçimleri sözlüdür ve engel olunmazsa (önlem, yaptırımı ifşa vs.), sözlü zorbalık aşırı şiddete neden olabilir. İnternet ve cep telefonları, zorbalığa maruz kalma için yeni tehditler yaratmıştır: E-postalar, çevrimiçi sohbet hatları, kişisel web sayfaları, kısa mesajlar ve görüntü iletimi. Kanada'daki öğrencilere yapılan bir ankette, erkek çocukların siber zorbalığı kız çocuklardan daha fazla itiraf ettiği ve daha sıklıkla siber zorbalık kurbanı oldukları bulunmuştur. Siber zorbalığın bilinen zorbalıktan farklı olarak, faillerin anonim kalmalarına izin verdiği, iletilerin hızlı bir şekilde dağıtılmasına ve çoğaltılmasına fırsat verdiği bilinmektedir (Unicef, 2013).

3. Siber zorbalık İnternet günümüz insanını diğer tüm teknolojik gelişmelerden daha fazla etkilemektedir. İnternetin bilgidен ticariye tüm üretim ve tüketim döngüsünü etkilemesi insan hayatının da etkilenmesine sebep olmaktadır. Eğlenceden bilime kadar kullanıcılar bir yandan üretirken diğer yandan tüketici haline dönüştürmektedir. Bu döngü ve dönüşüm ise interneti kullanıcılar için cazip bir alan haline getirirken, yine kullanıcıların hayatını köklü bir şekilde etkilemektedir.

Kullanıcıların internet davranışlarını anlamak için öncelikle insan davranışlarının doğasını anlamak gerekmektedir. Her insanın davranış yapısı kendine hastır ve bu yüzden ne zaman ve nasıl davranacağına ilişkin soruların cevapları vermek güç olmaktadır. Ancak genel bir çerçeve belirlemek adına insan davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerin başında ihtiyaçların ve güdülerin geldiği söylenebilir. Bir canlı olarak insan en ilkel hayvani düzeyden başlayarak gelişen ihtiyaçlara sahiptir. Yine ihtiyaç olarak değerlendirilebilecek en temel güdüler ise saldırganlık ve cinselliktir. İnsan beyninin en derininde yer alan ve yaşamını sürdürmesi için ömür boyu devam eden ihtiyaç ve güdülerin içinde özellikle cinsellik ve saldırganlık, bilgisayar ve internet teknolojisinde kendisine yer bulabilmiş en önemli alanlardır (Arıcak, 2015, ss. 21-22). Hayatımızda var olan ve çoğu zaman bastırdığımız ihtiyaç ve güdülerin internette meşru bir hal alması, internet üzerinde şiddet ve cinsellik gibi unsurları içinde barındıran içeriklere özellikle küçük yaşlarda maruz kalma yani genel bir ifadeyle yanlış internet kullanımı; internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı ve buna bağlı olumsuz yönde değişen kullanıcı davranışları, sanal uzama taşınmış olan nefret söylemi, siber zorbalık gibi pek çok olumsuz sonuç doğurabilmektedir.

Saldırganlığın biyolojik varlığımızı koruma amaçlı olarak ortaya çıktığı düşünülse de korku, kızgınlık, öfke ve nefret de saldırganlığı doğurabilecek duygulardır. Saldırganlık doğuştan var olmasına rağmen özellikle çocukluk çağında çevrenin etkisiyle şekillenir ve biçim kazanır. Yaşanan çevrede şiddet kabul gören bir davranışsa ya da çocuk şiddete maruz kalıyorsa saldırgan davranışlar göstermesi beklenmektedir. Benzer şekilde gerçek olarak algılanmadığı için aile tarafından şiddet içeren videolar ya da oyunların oynanması hoş karşılanıyorsa ya da oyunlar ödüllendiriliyorsa bu davranışların gerçek yaşama yansması daha kolay olacaktır (Arıcak, 2015, ss. 22-23). İnsanın uzun süre maruz kaldığı görüntüleri belli bir süre sonra meşru olarak görmesi normaldir. Özellikle günümüz grafik tasarımlarının (arttırılmış gerçeklik gözlükleri ve VR'larda grafik tasarımlar kapsamında düşünülmelidir) gerçek ve sanal arasındaki farkı görsel anlamda minimize etmesi bahsedilen şiddetin kabulleniş sürecini hızlandırdığı düşünülebilir.

Sanal ortamda bir şiddet türü olarak siber zorbalık elektronik ya da dijital ortamda bireylerin ya da grupların başkalarını rahatsız etmek ya da zarar vermek amacıyla tekrarlanan düşmanca ya da agresif iletilerini içeren davranışlardır. Siber zorbalık sürecinde, mağdur zarar veren kişinin kimliğini bilebilir ya da bilmeyebilir. Ayrıca siber zorbalık araştırmaları genellikle okula giden öğrencilerle şekillense de okuldan bağımsız olarak da siber zorbalık gerçekleşebilir (Tokunaga, 2010, s. 278). Zarar veren kişinin ve mağdurun kimlik yapısı, izleyen kitlenin büyüklüğü, zarar verme yöntemleri gibi başlıklar siber zorbalığı, okul zorbalığından ayırmaktadır.

Siber zorbalık için yapılan tanımlamalar birbirine yakın olmakla birlikte, tanımlama içinde bazı konular araştırmacılar tarafından hâlihazırda tartışılmaktadır. Örneğin, bazı tanımlamalar siber zorbalık için bilinçli bir tekrarın zorunlu olduğunu ifade ederken, bazıları sosyal paylaşım sitelerinin doğası gereği tek bir paylaşımın yüzlerce insan tarafından görüldüğü ve görülen insanlar tarafından tekrar paylaşılabilirdiği gerçeğinden hareketle sosyal ağlardaki tek bir paylaşımın da tekrarlayan davranış statüsünde ele alınabileceğini ifade etmektedirler (Yaman vd., 2011, s. 167). Dredge vd. siber zorbalık tanımı konusunda yaptıkları araştırmada, 15-24 yaş arası daha önce olumsuz deneyimlere sahip 25 sosyal ağ kullanıcısıyla yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda,

araştırmaya katılanların tanımlamada özellikle siber zorbalığın mağdur üzerindeki olumsuz etkisi üzerinde durduğu bulgulanmıştır. Tekrar, niyet, zorbalığı yapan ve mağdur arasındaki güç ilişkisi gibi siber zorbalığın tanımında daha sık değinilen başlıklara değil, mağdurların yaşadıkları üzerine durulması ve buna dikkat çekilmesi fiziksel alandaki zorbalık ile siber alandaki zorbalık arasındaki farkı vurgulaması açısından da önemlidir. Siber alanda mağdurların durumuna tanık olanların sayıca fazla olması, paylaşımlarla mağduriyetin yayılarak devam etmesi, kimi zaman zorbalığı yapanın anonim kalabilmesi ve zorbalığı yapanın etkilerini birebir gözlemlemediği için fiziksel alandan daha kötü sonuçlar doğurabilecek hareketleri daha kolaylıkla yapabilmesi siber uzamdaki mağdurların yaşadığı zorbalığın daha olumsuz sonuçlar doğurmasına ve etkilerinin daha ağır olmasına neden olabilmektedir.

Siber zorbalıkla ilgili araştırmaların yeni, dolayısıyla birikimin yetersiz olması bazı çalışmalarını da beraberinde getirmektedir. Örneğin, siber zorbalık mağdurlarının cinsiyeti hakkında kimi araştırmalar kadınların daha yoğun olduğunu ifade ederken bazı araştırmalar cinsiyet konusunda kesin bir yönelimden bahsedilemeyeceğini ifade etmektedir. Yine yaş ve mağduriyet arasında bir ilişki bulunduğunu belirten araştırmaların yanında böyle bir ilişkinin olmadığını kanıtlayan araştırmalar da bulunmaktadır (Dredge vd., 2014, s. 17). Bu konudaki farklı araştırmaların bir diğer sebebi ise konunun fazlaca alt başlığı içinde barındırmasıdır. Genel anlamda siber zorbalık; “teknik temelli elektronik siber zorbalık” ve “iletişim temelli siber zorbalık” olarak ikiye ayrılabilir (Arıcak, 2015, s. 76). Uzmanlık gerektiren teknik temelli siber zorbalıkla karşılaştırıldığında, iletişim temelli siber zorbalığın daha fazla gözlenmesinden yola çıkarak daha fazla incelendiği ifade edilebilir. İnternet kullanıcılarının her biri aynı zamanda içerik üreticisidir. Kullanıcıların ürettikleri olumsuz içeriklerin bir uzantısı olan siber zorbalıkla bu sebeple daha sık karşılaşılması kaçınılmazdır.

Siber zorbalık sosyal medya platformlarına göre de farklılıklar gösterebilmektedir. Sosyal medya platformları tasarım özelliklerine bağlı olarak farklı davranış kalıplarını içinde barındırmaktadır. Örneğin, Facebook, kişisel temsilin ön planda olduğu, insanların görülmek, takip edilmek ve izlemek için var olduğu ve paylaşımlarda bulunduğu bir alandır. Dredge ve arkadaşları 15-24 yaş arası 316 kişi üzerinde yaptıkları ve Facebook kullanımı ve siber zorbalık ilişkisini inceledikleri araştırmalarında, öncelikle çalışmaya katılanların %51'inin son altı ay içinde birden fazla kez siber zorbalığa maruz kaldıklarını bulgulanmışlardır. Facebook arkadaş sayısındaki artışın, aynı şekilde profil yazılarının sıklığının, negatif etkiye sahip duvar yazılarının sayıca fazla olmasının siber zorbalığa maruz kalma riskini arttırdığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular sonucunda Facebook'ta gözlenme ve paylaşımındaki artışın yani kullanım yoğunluğunun mağdur olma riskini de arttırdığını söylemek en azından bahsedilen araştırma için mümkündür.

Mağdurların, saldırgan kişinin kimliğini bilip bilmemesi de siber zorbalığın değişkenleri arasındadır. Wolak vd. (2007), bilinen kişiler tarafından zarar verilme oranının sadece çevrimiçi olarak iletişim kurulan kişilerden daha fazla olduğunu bulgulanmışlardır. 1500 genç üzerinde yapılan araştırmada ayrıca tanınan saldırganların yaklaşık yüzde ellisinin herkesin görebileceği mesajlar gönderdikleri, dedikodu yaydıkları ve bunun durdurulması zor bir durumu ortaya çıkarttığını bulgulanmışlardır. Araştırma zarar veren kişinin bilinmesi durumunda siber zorbalığın birden

fazla kez gerçekleştiğini, sadece çevrimiçi olarak iletişim kurulduğu durumlarda ise saldırının sıklıkla bir kereye mahsus olduğunu ifade etmektedirler. Saldırganın bilindiği durumlarda güç dengesizliğini ortadan kaldırmak adına aile ya da öğretmenler konunun çözümüne ortak olmaktadır. Son olarak zarar veren kişinin tanındığı durumlarda %45 oranında siber zorbalık fiziksel zorbalığın farklı bir hali ya da yönü olarak ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen veriler ışığında siber zorbalık ve fiziksel zorbalık arasında bir bağ olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak fiziksel zorbalık ve siber zorbalık ilişkisi açısından unutulmaması gereken önemli bir konu fiziksel ortamda mağdur olan bir kişinin siber ortamda rol değiştirerek zarar veren kişi haline dönüşebileceğidir (Yaman vd., 2011, ss. 174 – 175). Fiziksel ortamda güçsüz olan bir kişi internet ortamında güçlü hale gelebilir ve durum onun rol değiştirmesine sebep olabilir. İnternet ortamında fiziksel olarak güçlü olmaya gereksinim yoktur. İnternet ortamında kişi kimlik bilgilerini gizleyebilir, zarar vermek için herhangi bir zaman ve yer sınırlaması yoktur (gece boyunca siz uyurken, size verilmiş zararı sabah uyandığınızda görebilirsiniz), yine zarar verecek kişi kendi kimlik bilgilerini gizleyerek vereceği zarara sayıca fiziksel ortamdakinden daha fazla kişinin tanık olmasını sağlayabilir. Bu ve buna benzer durumlar internetteki siber zorbalığı fiziksel zorbalıktan ayırmaktadır. Ayrıca bir diğer önemli husus siber zorbanın mağduru yüz yüze görmediği için verdiği zararı da tam olarak anlayamamasıdır. Bu durum daha fazla zarar vermeye sebep olabilmektedir.

İnternetin etkileşim boyutu göz önüne alındığında onu diğer kitle iletişim araçlarından ayırt eden en önemli özelliğinin mesaj kaynağı ile hedef arasındaki kanalda etkileşime imkân vermesi olduğu görülmektedir (Güven, 2017, s. 184). Bu noktada internet kullanım alışkanlıkları, internette girilen web sayfaları ya da sosyal ağları siber zorbalığa maruz kalma sebebi olabilecek ya da en azından mağdur olma riskini arttıracak unsurlardır. İnternette çocukları korumak, ebeveynlere çeşitli olanaklar da sunulmaktadır. Örneğin, Youtube için “kısıtlı mod” açılabilir. Ancak çocuklar okuma yazmayı öğrendikten sonra modu değiştirme konusunda hiçbir sıkıntı yaşamamaktadır. Henüz ülkemize uygulanmaya başlanmayan ancak Amerika’da kullanılan Youtube Kids, çocuklar için başka bir alternatif olarak görülebilir. Gençlere yönelik ise yine ebeveyn kontrolünü sağlayan çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaların bir kısmı sadece telefon, bilgisayar ya da tableti kullanmaya yönelik uygulanırken, bazı uygulamalar internet kullanımını kısıtlayabilmektedir. Örneğin, filtrelenen kelimelerin aranması ya da bu kelimeleri içinde barındıran sitelere girilmesini engellenmektedir. Ancak bahsedilen uygulamalara yöneltilen eleştirilerin pek çoğunda, uygulamanın uygulamasında bir açık olduğu ve tamamen güvenilir olmadığına dikkat çekilmektedir. Uygulama indirilerek, uygulamalar üzerinden siber zorbalık uygulanmasının önüne geçilmesi ise telefon ve internet kullanımından daha karmaşık bir konudur. Buna benzer genç kullanıcılara yönelik sınırlamalar hatalı internet kullanımına bağlı olarak karşılaşılabilecek siber zorbalığı önlemeye yöneliktir. Ancak siber zorbalığın sadece internette karşılaşılan kişiler ya da gruplar tarafından değil aynı zamanda mağduru tanıdığı kişiler tarafından da gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, uygulamaların yetersizliği daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Güvenli kullanım ile ilgili uygulamaların yanında çocukları, gençleri ve aileleri bilinçlendirmek için bazı organizasyonlar da bulunmakta ve bu organizasyonlar zorbalığın önüne bilinçlendirme ve eğitime çalışmalarıyla geçmeye gayret göstermektedir. Örneğin, İngiltere’de Childnet International, Charity in The United Kingdom, WiredSafety.org (D’Auria, 2014, s. 21) gibi organizasyonlar video içerikleri ve yazılı paylaşımlarıyla ilgilenele bilgi vermektedir. İnternet siber zorbalıkla ilgili sorunu da çözümü de içinde barındıran bir alan olarak görülebilir. Sorun ya da çözüm olması hem genç kullanıcıların hem de ailelerin bilinçli ve doğru internet kullanımıyla mümkün olabilir.

Bir siber zorbalık alanı olarak “Potins”

Siber uzamın kullanıcılar için en büyük katkısı, kullanıcıları sadece tüketen değil aynı zamanda üreten bir konuma getirmesidir. İçerik üretmek kullanıcılar için önemli bir kazanç olmakla birlikte, bu olumlu gelişmenin olumsuz sonuçları olduğu da söylenebilir. Kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriğin nefret söylemini içermesi, cinsel istismarın önünü açması olumsuz örneklerden sadece ikisidir. İçerik paylaşıldığında, içeriği izleyenlerin, okuyanların ya da dinleyenlerin sayısı içeriğe ve paylaşıldığı alana bağlı olarak birkaç kişiden, milyonlarca kişiye kadar değişiklik gösterir. Bu durum olumsuz içeriklerin mağdur üzerindeki olumsuz etkisini kat ve kat arttırmaktadır. İçeriğin yayılım hızı, ulaştığı izleyici kitlesi ve içeriği üretenin anonim olmasından ya da hedefindeki kişi/lerle fiziksel ortamda yüz yüze gelmeyecek olmasından dolayı üretilen içeriğin daha fazla zarar verecek şekilde oluşturulması siber uzamdaki şiddeti fiziksel ortamdaki şiddetten ayıran temel özelliklerdir. Ayrıca olumsuz içeriği oluşturanın anonim kalması fiziksel alandaki gibi güçlü kişilerin değil herkesin şiddeti oluşturmaya zemin hazırlamaktadır.

Siber zorbalığa ait bir başka temel özellik, kolaylıkla yapılabilir olmasıdır. Kimi zaman bir hesap açmak ve hesap üzerinden mail yoluyla birisini tehdit etmek, kimi zamansa sosyal paylaşım platformu üzerinden görülmesi istenmeyecek resim ve videolar yayınlamak birer siber zorbalık örneği olarak gösterilebilir. Bahsedilen bu siber zorbalık örnekleri temel düzeyde internet kullanan bir kişinin rahatlıkla gerçekleştirebileceği türden örneklerdir. Bu bağlamda sosyal medya içindeki her alan, şiddet içeriğinin paylaşılabilirdiği bir platforma dönüşebilmektedir. Akıllı telefonlar üzerinden kullanılan ve akıllı telefonların işlevselliğini arttırmayı amaçlayan uygulamalar da yine şiddet içeriğini barındıran alanlar olarak kullanıcıların karşısına çıkabilmektedir. Google Play’e ait geliştirici politika merkezi, uygulamalar üzerinden yapılan ihlallerin önüne geçebilmek için etkin bir yol izlediklerini ifade etmektedir. Google Play izin verilmeyen içeriklerin kapsamı hakkında açıklayıcı bilgiye yer verdikten sonra, uygun olmayan içeriğin merkeze bildirilebileceği ve merkezin gerekli gördüğü durumlarda uygulamanın tekrar düzenlenmesini talep edilebileceğini, uygulamanın kaldırılabilirdiğini, tekrar eden durumlarda bireysel hesabın ya da ilgili hesabın feshedilebileceğini ifade etmektedir (Google Play Destek Merkezi, 2017).

Çalışma içerisinde yer alan şiddet, zorbalık, okul zorbalığı, siber zorbalık ve Google Play’in vermiş olduğu örneklerden yola çıkılarak, güncel bir uygulama olan “Potins” inceleme alanı olarak seçilmiştir. Okullardaki siber zorbalığın incelenmesinde bu uygulamanın seçilme nedenleri

arasında aplikasyonun üzerinde lise düzeyindeki okulların yer alıyor olması, çeşitli tartışmalar için başlıkların açılabilmesi ve yorum yazılırken katılımcıların anonim kalabiliyor olmaları gibi sebepler sayılabilir. Bunun yanı sıra aplikasyona erişim kolaylığı, bir diğer neden olarak ortaya çıkmıştır.

Arıcak, Dünyada çocuk ve gençler arasında en sık görülen siber zorbalık türünün iletişim temelli zorbalık olduğunu belirterek, gençler arasında görülen siber zorbalık davranışlarını genel olarak şu şekilde sıralamıştır (2015):

- İsim takmak.
- Alay etmek.
- Tehdit etmek.
- Arkadaşlarının sigara içtiği, kopya çektiği gibi başkalarıyla paylaşılmasını istemeyeceği bir davranışı ifşa etmek.
- Bir kişiyle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaymak.
- Bir kişinin rızası olmadan resmini ya da videosunu yayınlamak.
- Bir kişiye ait e-posta hesabını ya da sosyal paylaşım sitesinin şifresini ele geçirip gizlice girerek, o kişinin hoşuna gitmeyecek şeyler yapmak.
- Bir kişinin yerine e-posta hesabı ya da Facebook/Twitter hesabı açıp, o kişinin hoşuna gitmeyecek ya da saygınlığını zedeleyecek davranışlarda bulunmak.
- Bir kişinin oyun şifrelerini ele geçirip, oyun içinde o kişinin hoşuna gitmeyecek değişiklikler yapmak.
- Bir kişiyi internetteki bir ortamdan (oyun sosyal paylaşım sitesi gibi) dışlamak.

Potins aplikasyonundaki verilerden yola çıkılarak tespit edilemeyecek olan “bir kişiyle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaymak, bir kişiye ait e-posta hesabını ya da sosyal paylaşım sitesinin şifresini ele geçirerek o kişinin hoşuna gitmeyecek şeyler yapmak, bir kişinin yerine e-posta hesabı ya da Facebook/Twitter hesabı açıp, o kişinin hoşuna gitmeyecek ya da saygınlığını zedeleyecek davranışlarda bulunmak, bir kişinin oyun şifrelerini ele geçirip, oyun içinde o kişinin hoşuna gitmeyecek değişiklikler yapmak” maddeleri çalışmanın dışında bırakılmıştır. Ancak aplikasyon aracılığıyla tespit edilmesi olanaklı olan, telefon, Instagram hesabı gibi bilgilerin paylaşılması “özel bilgilerin paylaşılması” başlığı ile bir ek kategori olarak tarafımızca bu listeye eklenmiştir. İncelenen kategorilerin içerikleri hakkındaki bilgiye, bulgular kısmında yer verilecektir.

Yorumların incelenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi XX. yüzyıl başında, Columbia Gazetecilik Okulu'nun gazetelerin nicel analizlerine dair yapmış oldukları çalışmalarla ortaya çıktığı kabul edilen (Bilgin, 2006, s. 3) içerik analizi, iletişimin açık/belirgin içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel tanımlanmasına yönelik bir araştırma tekniğidir (Berelson, 1952 akt. Gökçe, 2006, s. 35). Metin içeriğinin toplanması ve analiz edilmesini kapsayan bir teknik olan içerik analizi verinin standart bir forma dönüştürülmesiyle gerçekleştirilir. “İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak

için kullanılan bir araştırma tekniğidir.” (Stone ve ark. 1966: 213 akt. Koçak & Arun, 2016, s. 22). İçerik analizi tekniğinde önce örneklem belirlenir, ardından kategoriler belirlenir, bu aşamanın ardından çözümlene ya da kayıt birimi belirlenir ve son olarak sayım sistemi belirlenir (Öğülmüş, 2017, s. 219). Bu sayede veri nicel hale dönüştürülür.

İçerik analizinin yanı sıra Potinss uygulamasının yaratıcıları ile internet aracılığı ile yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeden elde edilen veriler bulgular kısmında paylaşılacaktır.

Bulgular

“Potinss” uygulamasında, araştırmanın gerçekleştirildiği 10-16 Nisan tarihleri aralığında, Türkiye'nin farklı noktalarından toplam 1034 lise bulgulanmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan 1034 liseden arasından yaklaşık %10'luk dilime karşılık gelen 100 lise basit seçkisiz örneklem yoluyla seçilmiştir.

Araştırma esasında liselerden bir kısmının uygulamayı diğerlerinden daha etkin kullandıkları görülmüştür. Fakat araştırmanın amacı uygulamayı etkin kullanan liseleri tespit ederek bu liselere ait verileri incelemek değil, tüm liselerdeki yorumlara ait yönelimleri tespit edebilmektir. Bu nedenle inceleme yapılırken etkin kullanım oranı dikkate alınmamıştır; ancak ismi uygulamanın listesinde olduğu halde içerisinde hiçbir yorum bulunmayan liseler araştırmanın dışında tutulmuştur.

Aplikasyonun yaratıcılarıyla yapılan görüşme neticesinde, uygulamanın 16 yaşında iki lise öğrencisi tarafından kurulduğu, Aralık 2016'da piyasaya sürüldüğü; ancak bazı sorunlar nedeniyle önce kapatıldığı, daha sonra ise Şubat 2017 tarihinde tekrar aktive edildiği öğrenilmiştir. Şu an lise üçüncü sınıf öğrencisi olan uygulama yaratıcıları, dışarıdan hizmet aldıkları bir yazılımcı ile çalışmaktadırlar. Görüşme neticesinde uygulama üzerinde isimleri bulunan okulların o okulda bulunan öğrencilerin talepleri doğrultusunda isimlerinin siteye yüklendiği öğrenilmiştir. Edinilen bilgiye göre yine siteden bir okulun adının kaldırılması da yeterli sayıda talebin kendilerine ulaştırılması yoluyla gerçekleşmektedir. Potinss yaratıcıları siber zorbalık konusunda öncelikle kendilerinin manuel yollarla önlem almaya çalıştıklarını; ancak zamanla katılımcı sayısının artmasıyla bu yöntemin işe yaramaz hale geldiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle uygulamanın arka planına bir filtreleme yöntemi eklediklerini ve böylece bazı sözcüklerin otomatik olarak silinmesini sağladıklarını ifade eden Potinss yaratıcıları, paylaşılan kötü fotoğrafları ise önlemekte çok zorlandıklarını, bu sebeple kısa bir süreliğine Potinss'i kapattıklarını ve yeterli filtreleme sistemini sağladıkları zaman uygulamayı tekrar aktive edeceklerini belirtmişlerdir.

Konu Başlıkları ve Yorumlar

Çalışma içerisinde 100 okulda toplam 7817 başlık incelenmiştir. Bu başlıklardan bir kısmının diğer kullanıcılar tarafından aktif olarak cevaplandırıldığı, bir kısmının ise sadece başlık olarak kaldığı görülmüştür. Bazı başlıkların ise anlamlı olmadığını, amaçsızca açıldığını (örn. sadece alfabedeki

bir harf ya da bir noktalama işareti) söylemek mümkündür. Ancak kimi zaman bu başlıkların altına da yorum yazıldığı görüldüğü için, tüm başlıkların içerisinde küçük bir grubu oluşturan, söz konusu başlıklar araştırmadan çıkartılmamıştır. Ayrıca çalışmada şu şerh düşünülmelidir: Burada ortaya çıkan küfür, hakaret vs. tüm bu ifadelerin bahsi geçen okulun öğrencileri tarafından gerçekleştirildiğini söylemek mümkün değildir. Aplikasyon, dışarıdan herhangi birisinin yorum yapmasına olanak sağladığı için kimi zaman başka gerçeklerle bu okul isimlerinin altında bu içeriklerin başkaları tarafından da oluşturulmuş olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Yapılan incelemede başlıkların çok büyük bir bölümünün, 7817 konu başlığından 3156'sının bir isim belirtilerek (ör. Ayşe Akadem, Mehmet Coydan vs.) açıldığı görülmüştür. Genellikle isim verilerek açılan konu başlıkları bir kişi hakkında diğerlerinin yorumlarını öğrenmek, bu kişinin bir ilişkisi olup olmadığını öğrenmek amacıyla açılmış olan başlıklardır. İsim verilerek açılan başlıklarda çoğu zaman bahsedilen kişi hakkında yüz yüze söylemenin zor olacağı ifadeler kullanılmıştır. Görüldüğü kadarıyla çoğu zaman bu durum diğer öğrencilerin “Yüz yüze söyleyemediğiniz şeyleri burada paylaşıyorsunuz. Adamsanız yarın yanına gidip söylersiniz!” minvalindeki karşı yorumlarıyla karşılaşmıştır.

Çalışmada toplam 36161 yorumla karşılaşmıştır. Ancak “Potinss” aplikasyon yöneticilerinin bazı yorumları engelleyebildikleri veya kaldırılabildikleri gözlemlenmiştir. Bu sebeple bazı başlıklar altında yazılan yorum sayısı ile gerçekte karşılaşılan yorum sayısı arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle küfür içeren kelimelerin yorumlardan kaldırıldığını, kullanıcıların birbirlerini yazdıkları metinlerden anlamak mümkündür. Örneğin, öğrencilerden bazıları diğerlerine küfür amaçlı kullanılan kelimelerin içindeki harfleri değiştirmeleri ya da araya yıldız koymaları (örn. g*t) durumunda yorumlarının ekranda görünebileceğini aksi durumda yazılanların ekranda görünmediğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu durum, aplikasyonun yasakladığı sözcükleri kullanıcıların geliştirdikleri çeşitli yöntemlerle aşmayı başardıklarını gösteren bir veridir. Uygulama içinde ise yorumlar aplikasyona şikâyet edilebilmektedir.

İncelemede özellikle kişilerin isimleri verilerek açılan başlıkların altında yer alan yorumların genellikle olumsuz içerikte oldukları görülmüştür. Olumlu yazılan yorumlar ise diğer kullanıcıların alay ve hakaretleriyle karşılaşabilmektedir. Bir ismin altına yazılan olumlu yorum çoğu zaman “Ali, hem kendi adına başlık açıyorsun hem de olumlu yorumlar yapıyorsun.” şeklinde karşı yorumlarla karşılaşabilmektedir. İsim verilerek açılan başlıkların ardından en çok kullanılan bir diğer başlık açma biçiminin ise sınıf ve şube adlarının yazılmasıyla (10-C'den Melis, 10-A'dan Efe vs.) gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu başlıklardaki yorumlar da isimlerdeki yorumlara benzer yapıdadır.

Araştırmaya dâhil edilen okullar arasında ismi altında en fazla başlık açılan okulda “544 başlık” olduğu görülmüştür. En az başlık açılan okulda ise “2 konu başlığı” bulunmaktadır. Okulların öğrencilere göstermiş oldukları tutumların bahsedilen başlık, yorum sayısı ve içerikte etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin, bir okulda açılan “Herkes duyurudan korktu ne dersiniz?” başlığına karşılık olarak “Fiss” yazılması ve okulda yapıldığı anlaşılan bu duyuru sonrasında aplikasyon üzerinden yapılan başlık ve yorumların hem nicel olarak azalması hem de içerik olarak değişmesi bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Ayrıca yine bir öğrencinin,

bilişim suçları ve internette hakaret içeren yazılara karşı yaptırımlarla ilgili paylaştığı internet alıntılarını (bkz. Şekil 1) o okulda yapılan paylaşımların muhtevasının ve sayısının değişmesine sebep olmuştur.

Resim 1: Medyada uyarı amaçlı kullanılan görseller.

İsim Takma

Hakaret kadar ağır ifadeler içermeyen ve çoğu zaman yüz yüzeysen de kullanılabilen düşünülen isim takma örnekleri incelendiğinde, toplam yorumların içerisinde 175 tane “isim takma” ifadesinin olduğu görülmüştür. En fazla “isim takma” ifadesinin kullanıldığı okulda toplam 52 isim takma ifadesine rastlanırken, incelenen okulların tamamında %35 oranında diğer öğrencilere isim takıldığı görülmüştür. İsim takma kategorisi altında *Somon*, *Doberman* gibi örneklerle karşılaşmıştır. Genellikle isim takılırken hedef alınan kimsenin fiziksel özelliklerine atıfta bulunulduğu tespit edilmiştir.

Alay Etmek

Yorumlar içinde “alay etmek” zorbalık türleri arasında ikincisi sırada yer almıştır. Yapılan incelemede aplikasyondan seçilmiş olan okulların %70’inde alay ifadelerine rastlanmıştır. Yine alay sözcüklerinde de mağdurun fiziksel özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Örneğin “okulun kelleri” şeklinde bir başlık açılarak bu başlık altında çeşitli isimler sıralanmıştır. Fiziksel özelliğe dayanmadan yapılan alay etmeye örnek olarak “okulun güzel kızları” başlığının altına yazılan erkek isimleri gösterilebilir. Yine “pis kokanlar listesi” şeklindeki başlık da alay etmenin bir diğer örneğidir. Toplamda 1242 kez kullanılan alay edici yorumların en fazla tekrarlandığı okulda bulguların sayısı 139’dur.

İfşa Etmek

Çalışma esnasında karşılaşılan ifşa etme örneklerinin Arıcak’ın kategorileştirmesinde ortaya koyduğu sigara, kopya gibi içeriklerden farklı olduğu görülmüştür. Potins aplikasyonunda gerçekleştirilen ifşa etme kategorisinin içerisinde daha çok “öğrencilerin erkek arkadaşı ya da kız

arkadaşlarının kimler olduğu” gibi konuların olduğu görülmüştür. İncelenen liselerin %68’inde bir davranışı ya da durumu ifşa eden kelimelerin kullanıldığı görülmüştür. İncelenen liselerin tamamında toplam 813 kez ifşa eden bir ifadeye rastlanmıştır. En fazla ifşa ifadesine rastlanan lisede ise 110 kez ifşa ifadesinin kullanıldığı görülmüştür.

Ifşa ifadelerinin içinde örneğin “hırsız o, kalem çalıyor” şeklinde ifadelerin de yer aldığı görülmüştür. Bu hem rencide edici hem de mağduru yaftalayıcı bir ifadedir. Öğrencilerin ilişki durumlarının ifşası ise uygulamanın sadece öğrencilere açık olmaması, herkesin erişimine açık olması gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin yaftalanma, dışlanma veya eğitimden yoksun bırakılmaya kadar çeşitlenebilecek mağduriyetler yaşamalarına yol açabileceği unutulmamalıdır. Potinss uygulaması üzerinden paylaşılan kimi özel bilgilerin ise kimi zaman ilgili öğrenciyi kızdırmak, rahatsız etmek ve üzme amacıyla gerçekleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Küfür, Hakaret ve Tehdit

Yorumların içerisinde en yüksek oranda küfür, hakaret ve tehdit kategorisine uygun ifadeyle karşılaşılmıştır. “Tehdit ifadeleri” diğer tüm başlıklarla kıyaslandığında daha az olması ve çoğu zaman hakareti de içermesi nedeniyle ayrı bir başlık yerine “küfür ve hakaret” başlığı içerisinde değerlendirilmiştir. İncelemede 5071 yorumda hakaret, küfür ve tehdit olduğu görülmüştür. Okulların %93’ünde hakaret, küfür ve tehdit içeren yorumlara rastlanmıştır. Hakaret, küfür ve tehdit edici yorumların en fazla tekrarlandığı okulda toplam 466 tane bu tarz içerikle karşılaşılmıştır.

İncelemede aplikasyonun küfür ifadelerine getirdiği engellemeyi aşmak amacıyla, bu ifadelerin bütünü yerine internette kullanılan kısaltmalarının “aq”, “oç”, “sg” şeklinde kullanıldığı görülmüştür. Neredeyse tüm okullarda bu tarz küfürlerin olduğu gözlemlenmiştir. En çok kullanılan hakaret ve aşağılama içeren sözcükler arasında ise “kezban”, “keko” ve “çirkin” gibi ifadeler olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra aplikasyonda “boyu 110 egosu 250”, “egoist” gibi kişilerin davranışlarını hedef alan hakaret içeriklerinin ya da “karga burunlu”, “onu sivilce doğurmuş”, “evlat olsa sevilmez”, “tuvalette ekme yemiş”, “makyajsız gördüm, hortlak gibiydi korktum” gibi kişilerin dış görünüşlerini hedef alan yorumların sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tehdit içeren ifadelerin ise “Korkak, yarın çıkışta seni bulup ağzını burnunu dağıtacağım.” şeklinde daha çok kavgaya davet biçiminde gerçekleştirildiği; ancak kimi zaman “Yarın videosunu yayacağım, herkes ne olduğunu görsün.” gibi siber zorbalık içerisinde yeni bir siber zorbalık tehdidi biçiminde gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

Fotoğraf - Video Yayınlama

Yorumlar içerisinde en az rastlanan zorbalık türü fotoğraf ya da video yayınıdır. İncelenen okullar içerisinde 82 okulda fotoğraf ya da video içeriğinin bulunduğu görülmüştür. Gözlemlenen

vakaların çoğunda yayınlanan fotoğrafların altında hakaret ve küfür içeriklerinin birlikte bulundukları görülmüştür; bu durumun ise mağdurun karşılaştığı zorbalığı ikiye katladığını söylemek mümkündür.

Aşağıda yer alan örnek fotoğrafta (bkz. Şekil 2) görüleceği gibi öğrencinin fotoğrafı paylaşılmış, ismi verilmiş ve hakaret edilmiştir. Üzerine tıklanması durumunda fotoğrafının tamamı görülebilen kız öğrencinin içine düşüldüğü durum çok katmanlı bir siber zorbalık olarak değerlendirilebilir.

Resim 2: Fotoğraf paylaşımı.

Dışlama

“Dışlama” başlığı altında yer alan yorumları beş grupta toplamak mümkündür: Etnik kimlik/ırk, din, cinsel tercih, sosyo-ekonomik farklılıklar ve siyasi yönelim. İsim verilerek açılan başlıkların altında; mülteci, Kürt, Alevi, Ermeni, eşcinsel gibi ifadelerin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra kimi kullanıcıların “Aramızda komünist olanlar kimler?” gibi sorular sordukları gözlemlenmiştir. Bazı durumlarda dışlayıcı ifadelerin dinsel içerikler taşıdığı görülmüştür. Örneğin, bir lisede paylaşılan “Alevi kardeşimiz var mı bizim okulda?” sorusu, sorunun gerekçesinin ve soruyu soranın kim olduğunun belli olmadığı bir sorudur. Ancak kimi kullanıcılar bu soruyu yanıtlayarak öğrencilerin isimleri ve sınıflarını paylaşmışlardır. Burada asıl sorun, soruyu soranın anonim kalabilmesine karşılık ismi yazılanların kendi rızaları dışında isim ve numaralarının açık olarak paylaşılıyor olmasıdır. Aynı durum “Eşcinsellerin isimleri?” şeklinde açılan başlıkta ve benzerlerinde de görülmüştür. Soranın kimliği anonim ve sorunun nedeni belli değilken, ismi verilenlerin isim ve sınıflarının açık bir biçimde yazılması bu kimselerin kişilik haklarının ihlali açısından çok önemli bir sorun teşkil etmektedir. Daha önce ifade edildiği gibi bahsedilen aplikasyon herkese açıktır ve yazılanlar herhangi bir bilgiye ihtiyaç duyulmadan herkesçe okunabilmektedir.

Bir diğer dışlama ise bir özel okulun ismi altına yazılan “Fakirler üzerine alınmasın.” ifadesinde görülmüştür. Bu ifade sınıfsal dışlamaya bir örnek teşkil etmiştir. Yine aynı okulda “Moncter montun yoksa gelme.”, “Lanvin ayakkabı giyin, yoksa dışlanırsın.” gibi ifadeler

sosyo-ekonomik anlamda gerçekleştirilen dışlamaya birer örnek olarak gösterilebilir. Yapılan incelemede yorumların içinde 166 dışlama ifadesine rastlanmıştır. Okulların %48'inde dışlama ile ilgili ifadelerin kullanıldığı görülmüştür.

Özel Bilgi Paylaşmak

Özel bilgi paylaşımı maddesi öğrencilere ait cep telefonu numarası, Instagram hesabı gibi özel bilgilerin ne oranda paylaşıldığını tespit etmeye yöneliktir. Okulların %64'ünde özel bilgi paylaşıldığı görülmüştür. En çok paylaşılan özel bilgi cep telefonu numarasıdır. Telefon numaraları çoğu zaman “arayın” ya da “dağıtalım” ifadeleriyle birlikte kullanılmıştır. Telefon numaralarından sonra en fazla paylaşılan bir diğer özel bilgi ise kişilerin Instagram hesapları olmuştur. Kimi zaman özel bilgiler hakaret ve küfür ifadeleriyle birlikte paylaşılmıştır.

Değerlendirme

Araştırma neticesinde öğrencilerin anonimliklerini korumayı sürdürmek istedikleri ve anonimliklerini korudukları sürece fiziksel ortamda dile getiremeyecekleri pek çok ifadeyi rahatlıkla kullandıkları söylenebilir. Platformda, kişileri hedef almayan sohbetlerin yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Doğruluklarının tespit edilmesinin güç olduğu ancak muhatabını mağdur durumuna düşürecek pek çok ifadenin öğrenciler arasında yaygın bir biçimde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Kimi durumlarda öğrenciler arasında yapılan yorumları eleştiren, kendilerini ve başkalarını savunan kimselerin olduğu görülsede bu kimselerin genellikle mağdur duruma düşürülmekten kurtulamadıkları, hatta haklarında daha fazla yorum yapılarak mağduriyetlerinin artırıldığı görülmüştür.

bu okuldaki değilim ... eviyorum	1 ay önce
Tüm Yorumlar (6) - Çorlu Bahçeşehir Koleji	
Bende	1 ay önce
teşekkür ettimm -C.	1 ay önce
İğrenç	1 ay önce
İğrenç olan ne? bir insanın gözünde güzel olabilmesi için belli standartlarda olmaması mı yoksa karakteristik olarak kendine özgü olması mı? -C	1 ay önce
ben hakkımda yapılan yorumlara aldırım, kendimi yargılamaktan da gocunmam. ama asıl iğrenç olan sen ve senin gibi insanların insanlara yaptığı olumlu şeyleri dahi yediremeyip konuşmak için konuşanlar.	
burada yazılan şeyler her ne kadar en asgari boyuttaki gerçekliklerden de oluşsa sen ve senin gibi anonimliğine güvenip de milleti mutsuz etme çabasında olanlar üzgünüm ama daha acınasılar -C.	

Resim 3-4: Siber zorbalığa tepki yorumu örneği.

Zorbalık ifadelerini kullananların, hedef aldıkları kimselerle karşı karşıya bulunmamalarının ve onların durumlarını fiziksel ortamda görmemelerinin, empati kurmalarını güçleştirdiği düşünülebilir. Hakaret ve küfürlerin sayıca fazla olması bu durumun normalleştirilmenin bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Kullanıcıların bu ifadeleri, zorbalık yapan kimselerin “zorbalığı” ya

da “şiddeti” olarak değerlendirememesi bu normalleştirmenin bir uzantısıdır. Yapılan yorumlarda empati yeteneğinin oldukça az kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yorumlar içerisinde bir öğrencinin boyu üzerinden yapılan kötü bir yakıştırmaya vermiş olduğu “Boyum konusunda yapacak hiçbir şeyim yok ama sizin bu yorumları yazmak ya da yazmamak elinizde.” şeklindeki cevap, öğrencilerin düşünmeden ve mağdurla empati kurmadan gerçekleştirdikleri eylemleri açık bir biçimde gösterir niteliktedir.

Sonuç

İnternetle doğmuş gençler, interneti tüm avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte yaşamaktadır. İnternetin yarattığı en büyük dezavantajlarından biri ise siber zorbalıktır. Siber zorbalık internetin tüm kullanım alanlarında karşımıza çıkabilmekte ve çok fazla uğraş gerektirmeden birçok kişinin mağdur duruma düşmesine sebep olabilmektedir. “Siber zorbalık” kavramı farklı tanımları yapılmaya çalışılan yeni bir kavramdır. İnternette ortaya çıkacak yenilikler ve gelişmeler elbette siber zorbalığın tanımını da şekillendirecektir. Her bir platform ve her bir uygulama alanı aslında kendi siber zorbalık biçimini de oluşturmaktadır. Örneğin, Facebook’ta karşılaşılan siber zorbalığın yapısıyla, oyunlarda ya da bu çalışmada görüleceği gibi aplikasyonlarda karşılaşılan siber zorbalığın yapısı birbirinden farklıdır. Potinss hem bir aplikasyon olması hem de liseli gençlerin anonim kalarak sohbet edebildikleri bir paylaşım alanı olmasıyla diğer sosyal medya platformlarından ayrılmaktadır. Bu durum ise Potinss üzerinden gerçekleştirilen siber zorbalık sayısının artmasına neden olmuştur.

Yapılan çalışmada Potinss üzerinden gerçekleşen çok sayıda siber zorbalık vakasının aplikasyon üzerinde var olmayı sürdürmesi, gerekli yasal başvuruların yeterince yapılmadığının düşünülmesine yol açmıştır. Unutulmamalıdır ki zorbalık mağdurları çoğu zaman deneyimlerini başkaları ile paylaşmazlar. Mağdurların öğretmenlerden, dedikodu veya misillemeden korkabilecekleri, suçluluk duygusu veya utanç duyabilecekleri ve ciddiye alınmayacakları veya nereden yardım isteyeceğini bilemeyebilecekleri hatırlanmalıdır. Bu nedenle özellikle eğitimcilerin ve ailelerin, mağdur olan/olabilecek öğrencilere doğru ve açık iletişim kanalları sunmaları ve siber zorbalıkla karşılaşmaları durumunda hangi yasal haklara sahip olduklarını anlatmaları gerekmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler göz önüne alındığında, öğrencilerin kolaylıkla zorba ya da mağdur kimliğine bürünebildikleri, zorbalık ifadelerinin üzerinde durulmadan ve düşünülmeden paylaşılabilirdiği gözlemlenmiştir. Burada dikkat çeken konulardan biri de öğrencilerin internette yazılan şeylerin kaybolmayan/silinmeyen birer veri olduğu ve bu içerikleri üretenlerin her ne kadar anonim görünseler de aslında tespit edilmesinin mümkün olduğu gerçeğinin farkında olmamalarıdır. Bu sebeple, öncelikle eğitimcilere, öğrencilere ve ebeveynlere yeni medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bunun yanı sıra şiddet kalıplarını kırmak, çözüme, müzakereye ve uzlaşmaya çocukları yönlendirmek için birey, aile okul, hukukçular ve konunun uzmanları arasında iş birliğinin sağlanması ve öğrencilerde bu yönde davranış değişikliğinin oluşturulması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Arıca, T. (2015). *Siber alemin avatar çocukları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Asrak Hasdemir, T. (2014). New generation, new media and communication rights: A view from Turkey. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* - Sayı 39 / Güz 2014.
- Aydeniz, H. (2012). *Bilinçli medya kullanımı*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi, teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Boulton, M. J., Hardcastle K., Down J., Fowles J. & Simmonds J. A. (2014). A comparison of preservice teachers' responses to cyber versus traditional bullying scenarios: Similarities and differences and implications for practice. *Journal of Teacher Education*, 65 (2), 145 – 155.
- CDC (Centers For Disease Control and Prevention). 2017. 10.04.2017 tarihinde <https://www.cdc.gov> adresinden edinilmiştir.
- Çelebi, A. (2010). "Sunuş: Bir parlıtı... sonra gece". Zeynep Direk ve Ece Göztepe (Çev.). *Şiddetin eleştirisi üzerine, Metis defterleri* içinde. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dilber, F. (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 60-66.
- Dredge R., Gleeson J., & Garcia, X. P. (2014a). Presentation on facebook and risk of cyberbullying victimisation. *Computers in Human Behavior*, 40, 16-22.
- Dredge R., Gleeson J., & Garcia X. P. (2014b). Cyberbullying in social networking sites: An adolescent victim's perspective. *Computers in Human Behavior*, 36, 13-20.
- D'Auria, J. (2014). Cyberbullying resources for youth and their families. *Journal of Pediatric Health Care*, 28, Number 2, 19 – 22
- Ekşi, H., & Yaman E. (2010). *Çocuk ve ergende şiddet*. Kaknüs Yayınları.
- Google Play Destek Merkezi. (2017). <https://play.google.com/intl/tr/about/developer-content-policy-print> adresinden edinilmiştir.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi-kuramsal ve pratik bilgiler*. Siyasal Kitabevi.
- Güven, S. (2017). Siyasal iletişim sürecinin dönüşümü, siyasal katılım ve iletişim teknolojileri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*. April, 7 (2), 175-191.
- Karahisar, T. (2014). İnternette çocukları bekleyen riskler ve medya okur yazarlığı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*. October 2014, 4 (4).
- Kadükler, O. Ö. (2017). *Dijital tuzakların hedefi öğrenciler*. 24.03.2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/dijital-tuzakların-hedefi-gundem-2419311/> adresinden edinilmiştir.
- Kılıç, M. (2016). Gençlik şiddet ve serbest zaman. Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Koçak, A., & Arun, Ö. (2016). İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. *Selçuk İletişim Dergisi*. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/177956> adresinden edinilmiştir.
- Korkmaz, M. vd. (2015). Çocuk istismarı ve cinsel istismarın önlenmesinde medyanın rolünün incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*. https://openaccess.firat.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11508/8211/1791_91210.pdf?sequence=1 adresinden edinilmiştir.
- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, popüler kültür ve medya*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Oskay, Ü. (1971). *Toplumsal gelişmede radyo ve televizyon, geri kalmışlık açısından olanaklar ve sınırlar*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Oxford Dictionary (2017). <https://en.oxforddictionaries.com/definition/violence> adresinden edinilmiştir.
- Öğülmüş, S. (2017). *İçerik çözümlemesi*. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/506/6144.pdf> adresinden edinilmiştir.

- Peker, A. (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl:19, Sayı: 61.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277–287.
- Ulusoy, A., & Bostacı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 559-572.
- UNESCO (2017). School violence and bullying, Global Status Report, France. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002469/246970e.pdf> adresinden edinilmiştir.
- UNICEF (2013). *Indicators for monitoring of violence against children guidebook*. Adem Arkadas-Thibert and H. Feray Salman, Turkey. <http://www.icc.org.tr/uploads/documents/UnicefTrainingMaterials/indicators-guidebook-eng.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Uslu, Z. K. (2000). *Televizyon ve kadın*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- WHO (2017). <http://www.who.int/topics/violence/en/> adresinden edinilmiştir.
- Wolak J., Mitchell K, & Finkelhor D. (2007). Does online harassment constitute bullying? A exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 51-58.
- Yaman E., Eroğlu Y., & Peker A. (2011). Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yanıkaya, B. (2016). Gündelik hayatın suretinde: Öteki korkusu, görsel şiddet ve medya. Barış Çoban (Der.) *Medya milliyetçilik şiddet* içinde. İstanbul: Su Yayınları.

Ek-I: Kodlama/değişkenler listesi

İsim takma

Alay etme

İfşa etme

Küfür, hakaret ve tehdit etme

Fotoğraf ve video yayınlama

Dışlama

Özel bilgi paylaşma

Değişkenler Listesi

İsim takma: Lakap takma, bir kimseye onun bir özelliğini belirtecek bir ad vermek.ör: kısa, şişko vs.

Alay etme: Birinin, bir şeyin ya da bir durumun eksik, kusurlu, gülünç vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapılması

İfşa etme: Hakkındaki bir bilgiyi herkese duyurma ör. “Aysel Ali ile sevgili” vs.

Küfür, hakaret ve tehdit etme: ör. Mal, a.q., “Okul çıkışına gel”, “Bütün fotoğraflarını yayınlayacağım”, “Senin gerçek yüzünü görecekler” vs.

Dışlama: Irksal, cinsel ya da dini nedenlerle dışlayıcı ifadeler kullanma ör. “O gay” vs.

Özel bilgi paylaşma: e-mail, telefon ya da fotoğrafını izinsiz olarak paylaşma.

Ek-2: İçerik Analizi Yapılan Okulların Listesi ve Veri Analizi

Okulun Adı	Başlık sayısı	İç başlık sayısı	İsimle açılan başlık	İsim Takma	Alay Etme	İfşa Etme	Küfür ve Hakaret	Resim Yayınlama	Dışlama	Özel Bilgi Paylaşma
Acıbadem İstek	166	413	63	0	12	4	74	1	0	7
Açı	194	704	51	4	16	110	12	3	8	7
Adana Erkek	111	158	15	0	0	1	43	0	1	8
Ahmet Şimşek Koleji	151	588	86	0	22	15	71	0	0	1
Ala Adana	69	328	6	0	5	8	62	0	1	5
Alibeyköy Anadolu	239	1415	114	2	49	14	151	1	2	3
Alkev	60	185	31	2	1		24	0	1	2
Alsancak Final	71	338	14	0	10	3	87	0	1	2
Ankara Fen	78	390	21	0	9	0	40	0	0	1
Ankara Sınav	29	33	8	0	0	0	5	0	0	1
Antalya Anadolu	58	153	20	0	0	1	7	0	1	3
Arnavutköy Korkmaz Yiğit Anadolu	58	154	27	0	4	1	37	0	2	1
Atakent Şehit Selçuk Paker	133	424	32	0	11	5	59	0	2	3
Ataköy Cumhuriyet	210	754	106	0	62	28	131	0	14	1
Bahçelievler Gökkuşluğu	326	2087	133	0	98	58	349	3	7	3
Bahçeşehir Mektebim	204	1328	96	1	139	47	97	2	5	0
Behçet Canbaz Anadolu	69	343	54	0	22	7	81	0	3	1
Beşiktaş Boğaziçi	21	67	11	0	5	1	14	0	0	1
Beşiktaş Kültür	59	261	35	0	5	12	58	2	0	3
Beykoz A.L.	131	568	62	0	21	14	96	2	0	7
Beylikdüzü Uğur	47	87	32	0	0	1	21	0	1	1
Bilfen Çamlıca	58	122	35	0	12	1	45	0	0	2
Çınar Başakşehir	370	3416	50	0	109	7	344	0	1	5
Çorlu Bahçeşehir Koleji	156	673	84	1	29	6	145	1	3	7
Dilnihat Özyeğin	26	32	15	0	0	0	8	0	0	1
Doğa Acıbadem	30	56	14	0	2	15	1	1	1	3
Doğa Alanya	107	782	46	0	39	7	195	0	0	1
Doğa Bayrampaşa 2	53	84	35	0	5	14	26	1	0	2
Doğa Cevizlibağ	42	150	25	0	7	0	25	1	0	0
Ebru Nayim Fen	100	518	70	0	34	14	86	0	0	0
Eca Elginkan Anadolu	64	106	38	0	5	2	7	0	3	0
Era Beykent	21	50	10	0	1	0	22	0	0	0
Erenköy Işık	29	296	14	0	8	6	46	0	0	8
Erkut Soyak Anadolu	71	134	28	1	5	19	2	0	0	2
Etiler Anadolu	96	699	55	0	25	17	224	0	1	7
Eyüp Anadolu	108	443	52	0	35	8	88	2	1	2
Fatih Alparslan Mesleki Teknik Ve Anadolu	56	66	27	0	0	6	4	0	0	1
Fen Bilimleri Çorlu	83	268	38	0	10	5	36	0	0	1
Feridun Tümer	91	516	58	1	7	12	116	0	0	0
Final Tepeüstü	82	495	42	2	17	4	140	0	2	0
Galatasaray	199	444	33	0	30	3	98	0	3	3
Gazi Anadolu	112	533	31	0	12	1	63	0	6	2

Gezbe Fen Bilimleri	103	501	36	0	36	14	101	0	2	1
Göztepe İhsan Kurşunluoğlu Anadolu	81	207	32	0	11	5	42	0	1	3
Güngören Meslek	28	40	7	0	2	0	4	0	0	1
Hadımköy Orfi Çetinkaya Anadolu	15	38	9	0	3	2	17	0	0	0
Halide Edip Adıvar	51	107	22	0	13	0	17	0	0	0
Hayrullah Kefoğlu Anadolu	35	188	16	0	1	2	35	0	0	2
Hüseyin Bürge Anadolu	39	105	20	0	6	0	13	0	0	3
İhlas Koleji Bahçelievler	82	422	32	0	9	5	40	0	0	0
İstanbul Anadolu	229	687	85	13	13	16	51	0	4	1
İstanbul Beykent	33	89	6	0	0	0	11	0	0	1
İstek Kaşgarlı	5	51	3	0	0	0	10	0	0	1
İTO Bayrampaşa	5	0	2	0	0	0	0	0	0	0
İzmir Balçova Anadolu	24	51	13	0	0	0	18	0	1	1
İzmir Işıkkent	7	6	2	0	0	0	2	0	0	0
İzmir Vali Erol Çakır Anadolu Lisesi	50	299	43	1	16	2	44	0	3	0
Kadıköy Dilko	37	70	10	1	0	1	3	0	1	0
Kadıköy Mehmet Beyazıt	14	15	8	2	0	1	2	0	0	0
Kandilli Kız Anadolu	17	16	7	0	0	0	2	0	0	0
Kartal Doğa Koleji	69	358	21	0	4	2	44	0	7	0
Keşan Anadolu	5	4	3	0	0	0	4	0	3	0
Kıpa 10. Yıl	48	115	24	4	3	3	31	0	1	0
Koç	83	715	34	3	8	0	67	0	6	14
Kumburgaz Mehmet Erçağ Anadolu	5	7	1	0	0	1	0	0	0	0
Küçükçekmece Anadolu	7	15	2	0	0	0	1	1	0	0
Kültür 2000 Bahçeşehir	8	12	4	0	0	0	5	0	1	0
Maltepe Anadolu	31	51	17	1	2	0	8	0	0	2
Mef	27	121	13	2	0	2	15	0	2	3
Mev Florya	56	282	31	4	13	13	37	0	8	1
Nişantaşı Işık	22	53	14	1	0	1	16	0	1	0
Oğuzkaan	185	488	31	20	7	0	42	0	1	0
Özel Öncü Temel	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Pendik Anadolu	72	229	26	1	3	4	19	3	0	2
Piri Reis Anadolu	13	7	2	0	0	2	4	0	0	0
Saint Joseph	94	254	41	3	7	8	66	0	0	0
Sultanahmet Endüstri Meslek	182	847	58	6	14	43	124	0	4	1
Şenesenevler	15	57	8	0	0	0	13	0	0	1
Şişli Kervansaray Anadolu	42	93	22	8	1	3	22	0	0	0
Tahran 50. Yıl Anadolu	56	122	40	6	13	9	18	1	9	1
Ted İstanbul	41	152	27	0	11	19	16	0	1	0
Tekirdağ Bil	4	11	1	0	0	0	2	0	0	0
Terakki Tepeören	81	496	34	2	9	13	44	0	5	0
Tınaztepe Anadolu	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Torbali Anadolu Lisesi	544	4504	208	52	102	108	466	2	17	2
Tunç Çapa	13	0	5	0	0	0	0	0	0	0
Utku Koleji	14	35	2	1	2	0	0	0	0	1
Ümraniye Uğur	255	953	57	3	8	21	130	0	6	2
Üsküdar Amerikan	82	180	44	1	0	1	7	2	0	1
Üsküdar Mesleki ve Teknik	50	78	27	3	3	0	11	0	0	3

Vefa	102	516	25	0	9	2	22	0	0	5
Yakacık Mesleki ve Teknik Anadolu	16	27	8	0	0	0	0	1	0	0
Yalova Anadolu	20	11	13	0	1	0	2	0	0	1
Yalova Final Temel	7	29	3	0	2	0	5	0	0	0
Yedikule Anadolu	55	122	35	3	11	8	13	0	2	1
Yeşilköy 50. Yıl Anadolu	50	144	32	7	2	6	16	0	2	0
Yıldız Koleji	4	8	3	0	0	0	4	0	0	1
Yüksel İlhan Alanyalı Fen	9	21	3	2	0	0	3	0	0	1
Zeytinburnu Borsa İstanbul Anadolu	50	632	37	9	9	11	39	0	1	2
Zühtü Kurtulmuş	102	859	29	2	5	8	103	0	7	1
TOPLAM	7817	36161	3156	175	1242	813	5071	30	166	168
EN FAZLA KULLANIM	544	4504	208	52	139	110	466	3	17	14
EN AZ KULLANIM	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BAŞLIĞIN KULLANILMA ORANI	100%	96%	96%	35%	70%	68%	93%	18%	48%	64%

